

Zbornik: ur. G.Thompson, J.Frances, R.Levačić, J.Mitchell
MARKETS, HIERARCHIES & NETWORKS
The Coordination of Social Life
Sage Publications, London, 1991, str. 306

Kako in koliko je družbeno življenje koordinirano? Takšnemu vprašanju se lahko postavijo ob bok tale: Kako je družbeno življenje organizirano, sistematizirano, strukturirano?

Odgovor bi bil neizogibno odvisen od različnih teoretskih usmeritev in njihovih epistemoloških prvin.

Uredniki zbornika se že v uvodnem pojasnjevanju dveh temeljnih pojmov ("model" in "koordinacije") in iz njih izvirajočih sintagem zavarujejo pred morebitnimi obsodbami bralstva glede teoretske ohlapnosti in nekonsistentnosti s tem, da poudarjajo ponazoritveno in uporabno vrednost svojih izborov tekstov pri operativnem soočanju s socialnimi, političnimi in ekonomskimi situacijami in procesi.

Trije temeljni modeli koordinacije - trg, hierarhija in omrežje - ki se aplicirajo pri analiziranju in organiziranju družbenega življenja na različne povezovalne in kombinatorične načine, po mnenju urednikov v načelu niso antagonistični, temveč komplementarni, njihov domet pa ima tudi svoje meje, prek katerih koordinacija ni več učinkovita.

Središčno vprašanje, ki ga uredniki v uvodu izpostavijo, je: Kako doseči najboljši način družbene koordinacije? Izbor tekstov različnih avtorjev ponuja kontinuum stališč in argumentacij: od spontane oz. samodejne koordinacije pred trga, hierarhične koordinacije, temelječe na različnih načelih planiranja (indikativno, totalno itd.) do omrežnega partnerstva in, ne nazadnje, povezovalnega in koeksistenčnega učinka vseh treh temeljnih koordinacijskih načel v različnih kombinacijah.

Posamezni sestavki v zborniku utemeljujejo ta ali oni način družbene koordinacije na dva v načelu različna analitična modela (če izvzamemo von Hayekovo besedilo o superiornosti spontane tržne koordinacije):

prvi je utemeljen na predpostavki, da vsebuje vsak posamezen model običajno tudi prvine drugih oz. se z njimi "stika", pri drugem pa ima omrežje krovno oz. splošno kategorijo koordinacije, tako da sta trg in hierarhija le subkategoriji omrežja kot celote.

V prvem od štirih vsebinskih poglavij so zbrana različna tematiziranja o značilnostih trgov in koordinacijskih načelih, ki jih proizvaja.

Urednica R. Levačić je sestavke izbrala glede na zgodovinsko kronologijo rastoče kompleksnosti tržnih oblik in teoretskem odzivanju nanjo - od odlomkov klasičnega Marshallovega dela "Načela gospodarstva" kot temeljnega predstavnika neoklasične teorije trga in cen prek predstavnika avstrijske dinamične neoklasične šole Kriznerja, potem zagovornika medsebojnega odnosa trga in hierarhične koordinacije McGuinnessa, analitika nastanka in rasti načela ekonomske integracije EGS Swanna do sestavka Mullenove, izrazito aktualnega in po naši presoji najbolj uporabnega prispevka v tem poglavju. V njem avtorica tematizira napredek tržne koordinacije javnega sektorja oz. javnih storitvenih dejavnosti (social services) v zvezi z dvema radikalno različnima tipoma t.i. notranjega trga.

Skupni imenovalac vseh člankov v tem delu zbornika je, kljub na videz diametralno nasprotnim stališčem in razlagam posameznih avtorjev zavzemanje za decentralizirano družbeno koordinacijo, ki jo v načelu lahko zagotovijo različne oblike tržnega uravnavanja - v nasprotju s hierarhičnimi, centraliziranimi vzvodi koordinacije, kjer je rezultat, kakršen koli že je, negativen ali pozitiven, v veliki meri določen že vnaprej.

Urednik poglavja o hierarhični družbeni koordinaciji J. Mitchell v uvodu pojasni izvor in načela delovanja hierarhije. Ta je v osnovi odvisna od usklajenosti elementov organizacije, specializacije opravil in racionalnosti, hkrati pa obvezno vključuje stratificiranost avtoritete (oblasti) in podrejanje vlogam (pravilom) (glej str. 105).

Mitchell meni, da se večina sodobnih razpravljanj o hierarhični koordinaciji posredno ali neposredno nanaša na Webrov koncept birokracije (v zborniku so prirejeni krajši odlomki iz njegovega dela *Gospodarstvo in družba*, predvsem temeljne kategorije legalne oblasti in birokracije (str. 119-128), kar nedvomno potrjuje tekst E. Jaquesa: V bran hierarhiji (str. 108-118).

Avtor zelo prepričljivo navaja razloge za persistentnost hierarhično urejenih organizacij (in s tem koordinacij) in dvomi, da bi se njena vloga hierarhije v prihodnosti utegnila radikalno zmanjšati. Na primeru upravljanja (managing) v javni sferi, resda z modificiranimi Webrovimi argumenti, prikaže kompleksnost organizacije kot element, ki skorajda samodejno sproži potrebo po hierarhični strukturiranosti koordinacije, kljub problemu neučinkovitosti, ki je negativen, toda tudi neodpravljiv sestavni del še posebej večjih organizacij. Po avtorjevem prepričanju pa je mogoče neučinkovitost bistveno zmanjšati z "menedžersko hierarhijo", ki je definirana s stopnjo kompleksnosti in nivoji odgovornosti (str. 116-117).

Naslednja dva članka v istem poglavju podrobneje razčlenjujeta sodobno hierarhično organizacijo.

D. Beetham v besedilu Birokratski modeli prikaže razlike v hierarhičnem koordinacijskem mehanizmu glede profitnih in neprofitnih (javnosektorskih) organizacij, ker sta učinkovitost in narava administriranja odvisni od strukture, tehnologije in okolja organizacije. Meni, da je Webrovo pojmovanje birokracije presplošno in nediferencirano, zato se celo v strokovnih krogih ta tip organizacije navadno enači z rigidnostjo in zastarelostjo.

G. Benveniste pa se v naslednjem članku sprašuje prav o tem, kaj je pri birokratski organizaciji zares zastarelo in obsojeno na propad, in kaj je tisto, kar bo preživel.

Avtor trdi, da so pri regeneraciji tovrstne organizacije izjemno pomembne individualne usode (kariere) in njihova percepcija lastnih aktivnosti.

Zadnji dve besedili v poglavju o hierarhični organizaciji predstavljata relativizirano temetiziranje obeh oblik koordinacije: hierarhije in trga.

G. Sartori razlikuje vlado kot centraliziran (planiran) in trg kot decentraliziran mehanizem koordinacije, ter njune vmesne stopnje (planiranje kot racionalna organizacije, omejeno planiranje, popolno planiranje), opis pa pojasni s primerom kombiniranega učinka obeh v Veliki Britaniji in povečevanja vloge tržnega koordiniranja v javni sferi.

J. Vickers v zvezi z Veliko Britanijo obravnava posledice in učinkovitost liberalizacije (deregulacije), privatizacije (npr. telefonija, elektrogospodarstvo) in ocenjuje, da vladna politika dereguliranja ni uravnovešena, ker je nemogoče uporabiti zgolj eno načelo regulacije za več različnih stvari.

Omrežja kot koordinacijski modeli so predstavljena v petih empiričnih (case studies) in uvodnem teoretskem sestavku, v katerem avtorja D. Knoke in J. Kuklinski predstavljata temeljne koncepte analize omrežij (str. 173-182).

Prvi primer je povzetek študije ekonomske organizacije; v njem je avtor E.H. Lorenz testiral učinkovitost omrežnih koordinacij v več manjših in srednjih francoskih projektantskih podjetjih okoli Lyona, predvsem tistih, v katerih so posebej zavzeto uvajali nove tehnologije in inovativnost. Zanimala sta ga sodelovanje in zaupanje (zaupniško vedenje) kot temeljni prvini tovrstne koordinacije pogodbenih odnosov med sicer izrazito konkurenčnimi subjekti.

Drugi primer predstavljata avtorja R. Johnston in P.R. Lawrence. Gre za študijo vertikalno (hierarhično) integriranega podjetja v težavah (McKesson Corp.), ki je z zamenjavo organizacijskih načel fleksibilnosti, avtonomije, predvsem pa z močnim upoštevanjem dejavnika zaupanja (avtorjeva sintagma: "value-adding partneship") postalo opazno učinkovitejše.

Zadnja dva članka v tem poglavju se ukvarjata z uporabo omrežij pri koordiniranju javnih služb (policy networks), omrežij na personalni ravni (primer ženskega dela in družinskih vezi) in asociativnih omrežij kot protiuteži tržne in vladne - državne - politične reprezentacije.

Primerjava med tremi modeli je naslov sklepnega poglavja v prestavljenem zborniku. Skupni imenovalac besedil je zavračanje ekskluzivnosti posameznih modelov in mehanizmov družbene koordinacije, kajti sodobne organizacijske oblike vsebujejo, ne glede na morebitno prevlado enega, pluralnost, kooperativnost in hibridnost vseh treh. "Trg, hierarhija in omrežje so kosi večje uganke - to je gospodarstva" trdi W.W. Powel.

Še posebej pa zbudi pozornost zadnji, prirejen tekst v zborniku nedavno umrlega Nobelovega nagrajenca za ekonomijo F. von Hayeka, ki meni, da je družbena koordinacija dosežena spontano prek trga kot urejevalnega mehanizma.

Predstavitev zbornika sklepamo s priporočilom za branje najprej tistim, ki se ukvarjajo z "menedžiranjem" v javnih službah in v večjih sestavljenih podjetjih, kajti večina sestavkov ima nedvomno vlogo priročnika, nato pa tudi vsakemu družboslovnemu raziskovalcu za popestritev in osvežitev v njegovem specialističnem delovnem vsakdanjiku.

Marjan Hočevár